

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

§. III. Qualis Sanctus in pueritia fuerit, canonicusne S. Cuniberti, et qua ætate esset, cum litteras discendi causa Gallias adiit, et an ibi Berengarium in Philosophia magistrum habuerit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

AUCTORE
C. B.

vigento, auctore coævo infra sæpissime laudando, diserite assertur, variisque in Titulis funebribus supra citatis innuitur, nominis celebritatem jam acquisivisset. Et sane Sanctum, cum Cartusie eremum est ingressus, quinquagenarium circiter aut eo etiam paulo majorem fuisse, ac proin tempore jam assignato natum esse, utcumque etiam suadet modus, quo de eo, veluti de viro longe gravissimo, ætatisque plane maturo, sermo fit tum in variis Titulis funebribus supra laudatis, tum in Vita S. Hugonis, Gratianopolitani episcopi, apud nos tom. I Aprilis inserta, in qua auctor synchronus Guigo, quintus Cartusie Majoris Prior, num. 11 de S. Brunone, ad sanctum hunc episcopum paucis diebus, antequam Cartusiam ingrederetur, veniente, ita loquitur: Adest magister Bruno, vir religione scientiaque famosus, honestatis et gravitatis ac totius maturitatis quasi quoddam simulacrum.

1030 evenit.

49 Accedit, in diversis ecclesiis jam tum, cum Sanctus anno 1084 in eremum secessit, celebres floruisse viros, quos hic discipulos habuisset, hosque inter Odonem de Castellione, qui anno 1088 ad summum Pontificatum fuit erectus, nomenque

B Urbani II assumpsit. Nec hic præterire possum antiquum Cartusie Montis Dei in Picardia codicem, in quo S. Bruno septuagenarius obiisse legitur, ut Jacobus Martinus, Cartusie hujus alumnus, apud Mörckensium in Ms. hujus Chronologica-diplomatica de S. Brunone Diatriba, § 1 testatur; si enim codex ille recte notet, Sanctus utique, utpote anno 1104 vita functus, anno circiter 1050 natus fuerit. Verum cum de codicis illius ætate nihil vel a Martino, vel a Mörckensio additum inveniam, rem alio adhuc argumento, quod mihi omnium validissimum apparet, juverit firmasse. Sanctus verosimiliter, uti infra probabo, ante annum 1050 Berengario in Philosophia magistro usus est; quare cum hanc verosimilitudine non prius exceperit, quam cum septemdecim circiter annorum esset, hique ab anno 1050 ordine retrogrado computati deducant ad annum circiter 1050, Sanctum circa hunc ipsum annum natum esse consequitur. Atque hinc præcipue simulque ex aliis supra in medium adductis probabilissimum sane apparet, Sanctum anno circiter 1050 aut paulo serius hunc annum inter et annum 1040 natum esse; quod sufficienter modo

C probatum putem, ad alia progredior.

§ III. Qualis Sanctus in pueritia fuerit, canonicusne S. Cuniberti, et qua ætate esset, cum litteras discendi causa Gallias adiit, et an ibi Berengarium in Philosophia magistrum habuerit.

Blo men venna in contexta a se Vita de Sancto, adhuc puero, ita loquitur: Hujus a cunabulis mater sapientia lactabat infantiam, et semper in profectu ætatis proficere ad meliora edocuit. Hic etiam, dum puer esset, nihil puerile gessit in opere, sed quasi futuræ religionis speciem ostentans, plurimum monachorum institutor a

Sanctus, qui etiam in pueritia gravis moribus fuit, Gallias adiit discendi causa.

Domino parabatur. Sortitus est autem a Domino D animam bonam, laudabilem indolem, ingenium docile, memoriam tenacem, voluntatem affectuose inclinatum ad optima. Eadem in edenda Sancti Vita habet Surius, a Blomenvenna, quem hic quantum ad substantiam ad amissim expressit, in verbis, quibus utitur, dumtaxat diversus. Atque hæc quidem omnia, etiamsi expresse vel scriptoris vel monumenti antiqui testimonio confirmari haud queant, verosimillima universim apparent; quod vero nominatim ad erimias, quibus Sanctus adhuc puer effulserit, animi dotes pertinet, veritati sane id esse consonum, subsecuta ejus per totam vitam gesta dubitare non sinunt, luculenterque ex dicendis patescet. Verum enimvero leviora hæc sunt; graviora longe, difficultatibusque pene inextricabilibus implicata modo sequuntur. Blomenvenna verbis, proxime ex eo jam recitatis, hæc subdit: Verum scholis Parisiensibus traditus liberalibus artibus imbuendus, ultra coævos proficiens et inter primos philosophos habitus scholarum magister est effectus. Sanctus erga secundum Blomenvennam, cui Surius etiam consonat, litteris liberalibusque artibus Parisiis, celeberrima Galliarum civitate, E fuerit imbulus.

51 Ac Sanctum quidem litteris operam datu- Antea altioribus scientiis imbutus non erat, rum Colonia Agrippina Gallias petiisse, apud omnes in confesso est, nec ulla ratione potest revocari in dubium, uti ex dicendis quisque facile intelliget. Verum quæri hic potest, qua ætate Gallias adierit, num nullam ante in patria litteris operam navarit, num præxiæ S. Cuniberti canonicum non egerit, et num tandem vere Parisiensem urbem petierit studiisque suis consecrarit. Et primo quidem Brunonem in patria, antequam in Galliam proficisceretur, litterarum Grammaticæque rudimentis fuisse imbutum, verosimillimum apparet: verum an altioribus etiam scientiis? Id sane, dum locum, quo ibi Bruno studuerit, assignant, innuere videntur Historiæ litterariæ Franciæ Scriptores tom. IX, pag. 255. Etenim hic Sanctum non tantum in collegiata S. Cuniberti ecclesia, et litteris tam divinis quam humanis optime imbutum, et magna cura educatum fuisse, scribunt, verum etiam citant in margine Labbeum Bibliothecæ Noxæ tom. I, pag. 658, seu Sancti nostri elogium, ex hoc Labbei loco num. 7 huc transcriptum, in quo tamen ad eorum F propositum nihil occurrit, quam litteris tam secularibus quam divinis valde munitum fuisse Brunonem; quæ elogii verba, ut consideranti patebit, intelligenda præcipue sunt de altioribus scientiis Philosophiæ et Theologiæ, quas Sanctus aliquando calluerit, quasque interim eum Colonia, antequam Gallias adiret, non didicisse, ex ætate minus propecta, qua tunc fuisse, infra probabitur, certum apparet. Quod autem ad locum, quo Sanctum Colonia educatum litterisque imbutum ajunt, hunc etiam Sancti apud Labbeum elogium neutiquam exprimit.

52 Oportet ergo, ut scriptores illi, quæ loco nec etiam canonicus S. Cuniberti. cit. de re illa litteris mandarunt, unice haurerint e proluxa, quam ibidem pro se una cum Sancti elogio dumtaxat citant, quamque Mabillonius Musei Italici tom. I, part. II, pag. 119 et seqq. exhibet, Manassis archiepiscopi Remensis Epistola, ad Hugonem Diensem, sedis Apostolicæ in Gallia legatum, data, in qua ita loquitur: Bruno nec noster clericus, nec noster natus aut renatus est, sed sancti Cuniberti Colonien-sis, in regno Teutonicorum positi, canonicus est.

A est. *Et sane Sanctus, quam ex hisce Manassis verbis Colonia in collegiata S. Cuniberti ecclesia canonicum fuisse, constat, verosimillime etiam, ex parte saltem, et in hac educatus, et litteris fuerit excultus, si modo jam inde ab eo tempore, quo in Galliam sese nondum contulerat, Coloniaeque juvenis adhuc debebat, Cunibertinis canonicis fuerit adscriptus. Verum sunt, qui Sanctum tum demum, cum anno circiter 1076 aut sequenti improbis Manassis archiepiscopi moribus Remos deserere fuisset coactus, canonicatu in collegiata S. Cuniberti ecclesia donatum fuisse, contendunt, idque idcirco quod Sanctus anno 1079, quo praefatam epistolam Manasses scripsit, Cunibertinae ecclesiae canonicus ratione obtenti in hac in adolescentia canonicatus vocari nequisset, cum tunc beneficio hujusmodi, utpote a pluribus jam annis ecclesiae Remensis canonicus factus, sese haud dubie abdicasset. Res sane mihi sat verisimilis apparet.*

etsi interim oppositum omnino improbabile non sit,

B *35 Attamen fieri potest, ut Manasses locus fuerit de Sancto, veluti de Cunibertinae ecclesiae canonico, quod, etsi non amplius tunc, aliquando tamen in hac canonicatum obtinisset, eumque, utpote pravis suis moribus contrarium, pro canonico Remensi habere ex odio nollet; quod ut facilius credi queat, faciunt, quae jam recitatis proxime subdit, haec verba: Cujus (Brunonis nimirum) societatem non magnopere affectamus, utpote de cujus vita et libertate penitus ignoramus; et quia, quando apud nos fuit, multis beneficiis a nobis in eum collatis, male et nequiter tractati sumus. Ita quippe, ut Sancto apud Sedis Apostolicae legatum invidiam conflet, Manasses hic loquitur. Adhaec Sanctus a Cunibertino canonicorum collegio, in quo primum vitae, ad canonum praescriptum exigendae, sese dederat, Cunibertinus canonicus, etsi ad aliud canonicorum collegium jam transisset, dici forsitan adhuc poterit, quod pro tempore, quo Remis versaretur, possessi in ecclesia Cunibertina canonicatus fructibus dumtaxat renunciasset, ipso interim canonicatu canonicisque Cunibertini titulo retento, ut ad hunc, si quando Remensi excidisset, redire potuisset. Duo certe diversa hunc in modum, maxime si legitima, ut fieri potuit, auctoritas intervenerit, beneficia possidendo in canones peccaturus Sanctus fuisse non videtur. Hisce itaque consideratis, eorum opinio, qui Brunonem, antequam Gallias adiret, Coloniae in collegiata S. Cuniberti ecclesia canonicum existisse, autumant, non omnino improbabili apparet, ac proin Historiae litterariae Franciae scriptores, dum Sanctum, antequam Gallias peteret, et ecclesiae Cunibertinae canonicum faciunt, et in hac fuisse educatum, affirmant, erroris indubitati arguere non ausim, licet interim contrarium affirmantium opinio probabilior appareat.*

fuisse videtur. Ita suadet infirmitas, qua Remis studuit.

C *34 Et haec quidem probabilior multo erit, si ad id, ut Sanctus ecclesiae Cunibertinae canonicus esse poterit, provectior fuerit quam quatuordecim aut quindecim annorum aetas requisita. Sanctus enim, cum id circiter aetatis esset, aut adhuc junior, Colonia in Galliam litteras discedendi ergo profectus jam fuisse, Remisque studuisse videtur. Funeris enim Titulus, inter recu- dendos 36, quo S. Mariae ecclesiae metropolitanae Remensis canonici Sancto parentarunt, sic habet: Quem tenerum docuit mater Remensis alumnus, Propositi tenuisse fidem laetata Brunonem,*

Migrantem ad Dominum lacrymis precibusque salutat.

AUCTORE C. B.

Per tenerum autem alumnus quatuordecim aut quindecim annorum, aut etiam paulo junior adolescens hic intelligendus videtur. Ita autumo, tum quod adjectivum tener, dum aetatem afficit, ad paucos hanc annos per se contrahat, tum quod Sanctus Remis litteras humaniores didicerit, annoque circiter 1047 Philosophiam, cum verosimiliter annorum circiter septendecim dumtaxat esset, Turonis audire inceperit. Et hoc postremum quidem infra probabo; Sanctum autem Remis humaniores litteras didicisse, fidem facit apud Mabillonium Praefatione in Saeculi vi Bened. part. II, num. 83 Baldricus abbas Burgundensis, auctor coaevus; ibi enim in carmine ad Godefridum Remensem nondum edito de S. Brunone sic canit:

Et tunc Remis erat, Remis quoque Bruno studebat,

Bruno Latinorum tunc studii speculum.

Hic autem per Latinorum studium non Philosophiam, aliasve altiores scientias, sed litteras humaniores, quibus linguae grammaticaeque Latinae studium comprehenditur, verosimillime intelligit.

E *33 Et vero Sanctum, qui, cum juvenis admodum, ut dictum, Remis studuerit, verosimillime, antequam hoc faceret, nec Parisiis, nec in alia Galliarum civitate litteris operam dederit, politici litteratura seu humanioribus litteris sese Remis excoluisse, ipsimet Historiae litterariae Franciae scriptores loco supra cit. non obscure docent, Poesi illum aequae ibidem, quam aliis scientiis, ut aevi, quo vivebat, mos ferebat, incubuisse, asseverantes, ut verosimillime, dum pro scientiis, a Brunone Coloniae Agrippinae haustis, ejus apud Labbeum exstantis elogium loco supra cit. laudant, minus ex hoc, quam verbis suis indicent, deductum voluerint aut certe, quid ex eo consequeretur, minus perspexerint. Porro Sanctus tanto ardore tantoque successu humanioribus litteris seu linguae Latinae studio sese totum in celeberrima tunc Remensi schola addidit, ut aliis in exemplum proponeretur. Ita ex ultimo, e duobus proxime huc transcriptis Baldrici, abbatis Burgundensis, versiculis colligendum videtur: Bruno Latinorum tunc studii speculum. Adhaec quantum Sanctus nominatim in poetica facultate progressum fecerit, sufficienter ostendit vel solum ab eo compositum atque tum alibi saepius, tum Parisiis a Judoco Badio cum ceteris sancti Viri Operibus anno 1524 excusum Paræneticum ad caelestia capessenda Epigramma, utpote in cujus versibus, utut ad artem omnino non exactis, ea tamen, quam in aliis pene omnibus poetis saeculi XI, quo Sanctus floruit, frustra quaerat, et venustas et elegantia mirifice elucet.*

Ibi poesim felici successu

36 Integrum id speciminis loco transcribo. Sic habet:

excoluit; Philosophiam autem, non Parisiis,

*Mortales Dominus cunctos in luce creavit,
Ut capiant meritis gaudia summa poli.
Felix ille quidem, qui mentem jugiter illuc
Dirigit atque vigil noxia quaeque cavet!
Nec tamen infelix, sceleris quem poenitet acti,
Quique suum facinus plangere saepe solet.
Sed vivunt homines, tamquam mors nulla
sequatur,
Et velut infernus fabula vana foret,
Cum doceat sensus, viventes morte resolvi,
Atque erebi poenas pagina sacra probet:
Quas qui non metuit, infelix prorsus et amens
Vivit*

AUCTORE
C. B.

Vivit et extinctus sentiet ille rogam.
Sic igitur cuncti mortales vivere curent,
Ut nihil inferni sit metuenda palus.

Nec minus Sanctus, uti ex dicendis pronum erit colligere, altioris ordinis scientiis, quam poetica facultate sese studuit imbuere. Verum ubi hasce ac nominatim quidem Philosophiam didicit? Pro civitate Parisiensi stant non modo Blomenvenna verbis num. 50 huc transcriptis, Surius in Sancti Vita, aliique Ordinis Carthusiensis scriptores non pauci, verum etiam, quos omnes nominare non vacat, alii nonnulli, ac nominatim in Universitatis Parisiensis Historia, anno 1663 a se edita, tom. I, pag. 467 et seq. Cæsar Egassius Bulæus, qui, licet Sanctum Parisiis Philosophiæ incubuisse, aperte ibidem non edicat, satis tamen id indicat, quique, quod reliqui non faciunt, opinionem suam, qua præterea Sanctum Parisiis docuisse autumat, probare etiam nititur.

ut Bulæus
conjecturis,
quæ hic

37 Ac ad id quidem tres conjecturas adhibet diversas. Omnium postremam, cum tantum eo tendat, ut Sanctum Parisiis, quod infra dumtaxat discutiendum, docuisse probet, prætermitto, solumque duas reliquas examino. Harum posterior petitur (verba sunt Bulæi) ex auctore anonymo, qui Historiam a Roberto ad mortem usque Philippil perduxit, quique Brunonem novit aut nosse potuit. Ille autem iis eum accenset, quos prope certum est studuisse et docuisse Parisiis. « Hoc tempore, » inquit, nempe circa annum MLX, « tam in divina, quam in humana » Philosophia floruerunt Lanfrancus Cantuariensis episcopus, Guido Langobardus, Manigaudus Teutonicus, Bruno Remensis, qui postea vitam duxit eremiticam. » Nemo autem dixerit, Viros illos docuisse Remis. Ita illa, qui, quamquam Sanctum Philosophiæ Parisiis incubuisse, expresse non edicat, satis tamen id innuit, cum, Parisiis studuisse eum, prope certum esse velit, simulque, quo rem evincat, anonymi textum, quo Sanctum in Philosophia floruisse, asseritur, in medium adducat. Verum unde, quæso, Brunonem non alibi quam Parisiis Philosophiæ incubuisse, aut etiam scientiam hanc docuisse, certum esse potest?

proponuntur,
tribus diversis

38 Sane Brunonem Philosophiam Remis docuisse, infra dicendis ac nominatim ex ipso, quod hic Bulæus laudat, Fragmento historico verosimilius apparet, ut proinde contrarium sit incertum, debeatque vel hinc Bulæi conjectura, de Philosophia a Brunone Parisiis excepta, pro admodum incerta haberi; an vero de aliis, quos anonymus a Bulæo adductus laudat, certior sit, aliis examinandum relinquo, et ad alteram scriptoris huius conjecturam jam venio. Hæc est ex Chronici Malleacensis (verba iterum sunt Bulæi) manuscripto codice, qui servari dicitur Parisiis in bibliotheca Puteana, quique ab auctore conscriptus est circa annum MCLX, et in lucem editus a Philippo Labbeo. In eo autem leguntur hæc verba ad an. DCCCLXXXVI: « Gebertus docuit » Fulbertum, Carnotensem episcopum. Hic iterum Fulbertus docuit Berengarium canonium cum S. Martini. Qui item Brunonem Remensem et alios multos hæredes Philosophiæ » reliquit. Bruno quidem perfectus philosophus » et eremita apud Calabriam multorum monachorum pater obiit in Christo. » At ubi Berengarius cum hæredem Philosophiæ reliquit? Certe ubi ipse docebat; at non legitur docuisse Remis, sed Turonis, et præsumitur docuisse

Parisiis post mortem Fulberti Carnotensis D præceptoris sui. Itaque verisimile est, Brunonem eum (in Philosophia nimirum) Lutetiæ dividisse.

39 Hactenus Bulæus, contendens videlicet, probare incassum nititur, non tantum Sanctum nostrum Philosophiæ placita Parisiis excepisse, verum etiam ibidem in hisce magistro usum esse Berengario, Turonensi S. Martini canonico, viro illo ex sparso hæreseos suæ, qua transsubstantiationem negavit, Lutheroque et ejus sequacibus prælusit, veneno per omnem late Europam notissimo. Verum cum Berengarius (adi Historiæ literariæ Franciæ scriptores tom. IX, pag. 140) Parisiis docuisse nuspiam legatur, sitque proinde, uti ipsemet Bulæus verbis recitatis satis indicat, an ibidem revera ille unquam docuerit, admodum dubium, cur Turonis hunc, ubi certo docuit, a Sancto in Philosophia auditum fuisse, e recitatis Malleacensis Chronici verbis potius non intulit? Sane cum Berengarius, a Lanfranco variis disputationibus devictus, et a discipulis propterea desertus, Parisios et scholas dimittere, Turonasque repetere, ex ipsiusmet Bulæi opinione sub annum 1058 fuerit coactus, nequid profecto Sanctum in Philosophia ibidem habere discipulum, utpote qui tunc, anno demum, ut docui, 1050 circiter natus, decimum ætatis suæ annum nondum attigisset. Ruit itaque et altera, qua Parisiis a Brunone Philosophiam fuisse exceptam, probetur, formata a Bulæo conjectura. Et vero Sanctum non Parisiis, sed Remis vel Turonis Philosophiæ incubuisse, dicendum: Remis quidem, si Berengarius in scientia illa magister et non obtigerit, Turonis vero, si obtigerit.

probare incassum nititur,

E

60 Ac horum quidem primum idcirco placet, quod Sanctum diu Remis studuisse et docuisse, et ex jam dictis et ex porro dicendis certum omnino sit; postremum vero, quod utique, si revera Sanctus, ut Chronicon Malleacense tradere videtur, in Philosophia Berengarium audivit, factum id esse ibi, ubi hic docebat, verosimillimum appareat. Ut itaque Remisne, an Turonis Philosophiæ placita Bruno excepit, defini utcumque queat, habuerint hic in Philosophia Berengarium magistrum, est indagandum. Ac Sanctum quidem in Philosophia magistro usum esse Berengario, mea est opinio, quam ut probem, primo eos, qui illi adversantur aut certe non favent, convenio. Marlottus, postquam Historiæ metropolis Remensis tom. II, pag. 153, S. Brunonem dixit præceptorem, in Philosophia videlicet, nactum fuisse Berengarium, S. Martini Turonensis canonicum, statim addit, si chronographo Malleacensi, Brunonis cœtaneo, credatur. Mabillonius fidei professioni S. Brunonis, quam tom. IV Veterum Analect. pag. 400 edidit, annotationem hanc præstitit: Deoduni epistolæ propter argumenti affinitatem subjicere visum est S. Brunonis fidei professionem, quam morti proximus edidit, damnata hæresi Berengarii, cujus discipulus fuerat, si fides est Chronico Malleacensi. Duo itaque viri illi eruditi, Marlottus nempe et Mabillonius, quidquid Chronici Malleacensis auctor verbis num. 58 a Bulæo adductis scribat, pro indubitato non habere, Brunonem in Philosophia magistro usum unquam esse Berengario. Nec tantum rem hanc dubiam, verum etiam a vero alienam autumavit Mabillonius.

sed Turonis sub Berengario, contra ac Mabillonius,

F

61 Etenim Præfatione in Sæculum vi Benedicujus hic verba
ctinum num. 7 circa medium sic scribit: De hac propagatione

A propagatione (*doctrinae et eruditionis*) agens sancti Maxentii chronographus, eam, tamquam e fonte, repetit a Girberto seu Gerberto monacho Auriliacensi, qui Fulbertum Carnotensem docuisse dicitur. « Fulbertus » vero, ait ille, « docuit Berengarium canonicum sancti Martini: » qui item Brunonem Remensem et alios multos heredes Philosophiae reliquit: « quo ex loco nonnulli colligunt, Brunonem, sacri Cartusiani Ordinis institutorem, Berengarii discipulum exstitisse. Verum praeterquam quod illius Maxentiani chronographi auctoritas tanti non est, ut id adstruere valeat, certe ipsa chronographi verba longe aliter interpretanda videntur. Haec enim verba, « qui item Brunonem » Remensem » etc. non ad Berengarium referenda sunt, sed ad Fulbertum, qui Berengarium docuit, qui item Brunonem Remensem. Deinde ipsamet verba non evincunt, Fulbertum, nedum Berengarium, auditorem habuisse Brunonem, sed tantum Brunonem et alios multos, sive a Fulberto, sive a Berengario heredes Philosophiae relictos fuisse, a quocumque demum praepceptore eruditi fuerint illi, id est, Bruno alique Philosophiae heredes. Certe Brunonem jam clericum et Coloniensem canonicum, ac proinde litteris excultum, ex urbe Colonia in Remorum civitatem accessisse, constat; at longe verosimilius est, eum a Notgero, Leodicensi episcopo, ejusque discipulis institutum fuisse. Hujus rei testis est locupletissimus Manasses, Remorum archipraesul, in Apologia sua, ubi de Brunone, qui ejus moribus adversabatur, haec habet: « Bruno nec noster clericus, nec noster natus aut renatus est, sed sancti Cuncti berti in regno Teutonicorum positi canonici » cus est etc. » Id observare visum est hoc loco de Viro sanctissimo, qui, etsi Berengarii discipulus fuisset, longe ab ejus errore abhorruit, ut probat ipsius confessio de sanctissimo Eucharistiae Sacramento, quam alias retulimus. Sed interest verum a falso discernere, et nubeculam illam, si qua erat, a tanto lumine remove.

recitantur,

62 In altera deinde in Saeculum vi Benedictinum Praefatione, quo opinionem suam confirmet, num. 85 sic scribit: Hunc Godefridum (Remensem, qui S. Brunoni in scholarum magisterio a Manasse, Remensium archiepiscopo, Remis fuit affectus) viventem ac mortuum laudavit Baldricus abbas, qui eum Remis genitum, litterisque institutum cum Brunone fuisse dicit. Ita enim canit ille in carmine nondum edito « ad Godefridum Remensem. »

« Nobilis urbs, Romæ soror, inquam, et Roma » secunda
 » Te genuit, peperit promeruitque sibi.
 » Haec te doctrinae totius neclare fultum
 » Adscivit studiis, praeposuitque suis.
 » Gallia tunc etiam studiis florebat opimis,
 » Florebatque tuo Gallia plus studio.
 » At te currebant examina discipulorum
 » Et refovebantur melle parentis apes.
 » Et tunc Remis erat, Remis quoque Bruno » studebat,
 » Bruno Latinorum tunc studii speculum.
 » Ipsis temporibus studuitque senex Herimannus,
 » Et mundo studii clara lucerna fuit.
 » Tu fueras juvenis, fueras et acutior illis.
 » Tertius ergo venis, jam quoque primus » eras.

» Gervasio princeps, princeps tuus ille Manasses

» Successit, qui te promovet ad studium. »

Ex his intelligitur, quod in priori Praefatione (*loco nempe proxime ante hunc supra huc transcripto*) ostendimus, Brunonem Remis operam litteris (*in Philosophia videlicet*) dedisse, non Turonis sub Berengario magistro, ut quidam ex Chronico Malliacensi male intellecto persuadere volunt; et quidem non solum cum praedicto Godefrido, sed etiam cum Herimanno seniore, quem Gozechinus scholasticus primum laudat inter illius saeculi sapientes et auctoritate praestantes, qui, relictis inferioribus studiis, in Theologia otium concesserant.

65 Hactenus Mabillonius: verum haec, ut jam supra docui, Baldrici, abbatis Burguliensis, verba, Et tunc Remis erat, Remis quoque Bruno studebat, Bruno Latinorum tunc studii speculum, quae potissimum, quod Mabillonius contendit, conficere deberent, in sensu naturali et magis obvio accepta significare dumtaxat videntur, Brunonem Remis litteris humanioribus operam dedisse. Si autem per Latinorum studium a Baldrico litteras humaniores non fuisse intellectas, praefracte velis, esse equidem non videtur, cur hic auctor magis debeat intelligi de philosophicis, quam de theologicis studiis, quibus Bruno Remis animum excoluerit. Quod si ergo reipsa in toto huc transcripto textu de Theologia dumtaxat, in quam Sanctus Remis una cum Godefrido Remensi et Herimanno seniore incubuerit, Baldrico abbati sermo sit, quid, quæso, inde habebitur pro opinione, qua Sanctum, non Turonis apud Berengarium, sed Remis Philosophiam excepisse vult Mabillonius? Scriptori huic nihilominus consensere deinde Historiae litterariae Franciae scriptores tom IX, pag. 255, ita in inferiori paginae hujus margine notantes: Ex errore et ex Chronici Malleacensis sensu male intellecto factum est, ut, Brunonem Turonis sub Berengario studuisse, quidam auctores scripserint. Remis id fuisse, Baldricus, Burguliensis abbas, diserte (*loco nempe a Mabillio supra adducto*) affirmat. Ita illi; sed dispiciamus modo, an, qui Sanctum sub Berengario Turonis studuisse, seu Philosophiae placita excepisse, scripserunt, indubie errarint, ac Malleacense Chronicon male intellexerint, seu potius an hoc verbis num. 61 datis sat felici successu interpretetur Mabillonius. Primo hic scriptor ait: Haec... (*Chronici Malleacensis*) verba. « qui item Brunonem Remensem etc. » non ad Berengarium referenda sunt, sed ad Fulbertum, qui Berengarium docuit, « qui item Brunonem » Remensem. » Fulbertum ergo, non Berengarium, ex hac Mabillonii interpretatione magistrum in Philosophia Sanctus habuerit. Verum hoc, nisi simul Chronici Malleacensis auctorem erroris arguere velimus, nequit admitti.

64 Fulbertus enim, de quo loquitur, fuit Carnotensis episcopus; hic autem, ut Historiae litterariae Franciae scriptores tom. VII, pag. 265, dilucide ostendunt, e vivis excessit anno 1029, quo Sanctus vel non natus, vel certe praetate nimium adhuc imbecilla Philosophiae lectionibus excipiendis intelligendisque idoneus nondum erat, uti ex iis, quae de natali Brunonis anno supra dicta sunt, pronum est eruere. Et vero Sancto Fulbertum Carnotensem esse non potuisse in Philosophia magistrum, ipsemet Mabillonius forsitan observavit. Ita suspicor, quod Chronici Malleacensis

AUCTORE
C. B.rationesque,
his inclusas.

E

F

rationibus

AUCTORE
C. B.

censis interpretationi, de qua jam dictum, alteram hanc proxime subjungat: Deinde ipsamet (allegata Chronici Malleacensis) verba non evincunt, Fulbertum, nedum Berengarium, auditorem habuisse Brunonem, sed tantum Brunonem et alios multos, sive a Fulberto, sive a Berengario « Heredes Philosophiæ » relictos fuisse, a quocumque demum præceptore eruditi fuerint illi, id est, Bruno, aliique Philosophiæ heredes. Ab opinione sane, qua Sanctus apud Turonas sub Berengario studuisse statuitur, eruditi omnes facile discedent, si alter hic, quo Mabillonius utitur, Chronici Malleacensis interpretandi modus locum debeat habere. Verum res, ut mihi equidem apparet, verosimillime secus habet; quod ut probatum dem, ipsa recito Malleacensis Chronici verba, non ea tantum, quæ Mabillonius loco supra cit. transcripsit, verum etiam, quæ hisce præmittuntur, aliquot alia, textum aliquanto prolixiorem constituentia, qui sic habet: Girbertus vero natione Aquitanus, monachus Aureliacensis sancti Geraldii ecclesiæ... ab imperatore Papa Romanorum sublevatus est propter Philosophiæ gratiam: mutatum est nomen ejus pristinum et vocatus est Silvester. Girbertus enim docuit Fulbertum Carnotensem episcopum, qui post Leobinum extitit episcopus. De quo multa scripta vel in pagina, vel in cantu sanctæ Ecclesiæ remanserunt. Hic iterum Fulbertus docuit Berengarium canonicum sancti Martini. Qui item Brunonem Remensem et alios multos heredes Philosophiæ reliquit.

in contrarium
adductis

65 Ordine hic, quo floruerunt, recensentur nonnulli, ut consideranti patebit, Philosophiæ doctores seu magistri, quorum alii alii scientiam hanc tradidere; quare, cum Berengarius, uti apud omnes in confesso est, Philosophiæ doctor seu magister etiam existit, hæc chronographi Malleacensis verba, qui item Brunonem Remensem et alios multos heredes Philosophiæ reliquit, non ad Fulbertum, ut vult Mabillonius, sed ad Berengarium referenda sunt, itaque debent intelligi, ut significent, hunc ipsummet, S. Brunoni Philosophiæ scientiam tradidisse. Et vero, ut ita intelligantur, naturalis etiam maximeque obuius, quem offerunt, sensus exigit, quemadmodum, quantum opinor, quisque facile fatebitur, qui præjudicis vacuus existit. Mabillonius quidem, ut Sanctum Philosophiam a Berengario doctum non fuisse, ac proin hæc verba, qui item Brunonem Remensem etc. eo modo, quem assignat, exponenda evincat, in probationem adhuc addit, Brunonem, jam clericum et Coloniensem canonicum, ac proinde litteris excultum, ex urbe Colonia in Remorum civitatem accessisse, idque constare ex hisce (adi num. 52) Manassis Remorum archiepiscopi de S. Brunone verbis, Bruno nec noster clericus, nec noster natus, aut renatus est, sed sancti Cuniberti, in regno Teutonorum positi, canonicus est etc. Verum litteris, quæ altioris, ut Philosophia, ordinis sint, nondum Sanctum, cum Colonia Remos adiit, excultum fuisse, supra docuimus, nec id constare potest ex allegatis a Mabillonio Manassis archiepiscopi verbis, cum ex hisce, ut jam supra dictum, potius appareat, Sanctum nostrum, antequam litteras discendi causa Remos adiret, S. Cuniberti canonicum non existit, sed tum demum, cum anno 1076 aut sequenti Remis excedere fuisset compulsum.

66 Nullum itaque ex argumentis, quibus Ma-

billonius, modo vel uno vel altero a se assignato Chronici Malleacensis, quæ prolixè nunc discussa sunt, verba explicanda esse, probatum vult, rem certo evincit, ac proin sensui naturali magisque obvio, quem hæc offerunt, adhærens, ita ea pergo accipere, ut Berengarium S. Brunoni Philosophiæ placita tradidisse, significent: quod proinde re ipsa etiam factum, pro verosimillimo habeo, Chronici Malleacensis, quod auctorem Sancto nostro fere æqualem habet, auctoritate impulsus. Addit quidem (vide num. 61) etiam Mabillonius, tanti hanc non esse, ut Chronicon illud is, quæ adstruit, fidem indubitam facere possit, reque ipsa nonnulla, quæ memoriæ prodit a veritate aliena, deprehensa sunt, tum a Labbeo, a quo primum publici juris factum est, tum post eum ab Historiæ litterariæ Franciæ scriptoribus tom. XII, pag. 79 et sequenti. Verum, etsi id ita sit, verosimillimum tamen adhuc apparet, quod de tradita S. Brunoni a Berengario Philosophia affirmat. Ea enim, in quibus Chronici illius auctor a veritate deviasse notatur, ab ætate ejus longius abfuerit; in iis autem, quæ vel tempore suo vel non diu ante gesta sunt, viz unquam a Labbeo, qui tamen errores ejus sedulo adnotavit, errasse notatur, ut proinde, cum synchronus aut certe pene æqualis Sancto nostro existit, in iis utique, quæ de audita ab hoc sub Berengario Philosophia tradit, errasse existimandus non sit, neque vero errasse a Labbeo notatur. Quare, si non omnino certum, verosimillimum equidem, omnibus consideratis, est, Sanctum nostrum a Berengario Philosophiam doctum fuisse.

67 Hinc porro jam consequitur, ut eam, non verosimillime Parisiis, quod hic etiam probandum erat, sed Turonis, cum in hac civitate, non autem (uti modo inter recentiores criticos convenit) in alia, Berengarius docuerit, verosimillime exceperit. At vero, inquit, Berengarius impia sua, qua alios etiam inficere conabatur, hæresi infamis juxta ac periculosus erat, ac proin existimandum non apparet, vel Sancti parentes, vel eos, qui illius adhuc juvenis curam gerebant, commissuros fuisse, ut Sanctum, magistri hujusmodi disciplinæ traditum, venenatæ impiæque doctrinæ hauriendæ discrimini exponeret. Verum Berengarius non statim, cum scholas Turonenses regere cepit, in hæresim fuit prolapsus, nec statim, cum hæreseos suæ virus spargere cepit, passim pro hæretico ab omnibus fuit habitus. Et Hugo quidem Lingonensis episcopus, Berengarii olim condiscipulus, primus fuit, qui ab eo (adi Historiæ litterariæ Franciæ scriptores tom. VIII, pag. 202) in Eucharistiæ Sacramento et realitatem et transubstantiationem negari, detexerit, quique haud ita dudum post, quo errantem in viam reduceret, pulchram ad eum dedit epistolam; quare cum hæc (adi iterum laudatos scriptores loco cit.) non citius, quam paulo ante Octobrem anni 1049 scripta fuerit, consequens est, ut verosimillime prava Berengarii doctrina anno dumtaxat proxime hunc antecedenti, quo etiam hæc aut tantum paulo citius turbas in Ecclesia excitasse videtur, ab Hugone Lingonensi episcopo fuerit detecta. Jam vero, cum id ita sit, nihil sane Sancti parentes, tutoresve impedire debuit, quo minus eum anno 1047, quo ex supra dictis septemdecim circiter annorum jam esse potuit, Turonas mitterent Philosophiæ placitis a Berengario imbuendum. Imo vero non satis video, cur eo etiam anno 1048 aut sequenti, cum anno demum 1030 a Leone IX Papa

D
refutantur,
contendit.

E

F

A Papa in concilio Romæ celebrato Berengariani errores fuerint damnati, mitti non potuisset.

Id interim vel ex missa a Sancto

68. Nec porro Brunoni aut ejus filii dedecori verti debet, quod is hominem de fide non recte sentientem, nec tamen ut hæreticum damnatum in Philosophia audierit; etsi enim id ita ex jam dictis appareat, dubitandum tamen non est, quin a Berengario saltem tunc, cum in concilio Romano damnatus primum hic fuisset, recesserit. Ita autem vel ex eo, quod ab impia ejus hæresi maxime abhorruerit, ut fidem facit, tum, quas fecit, infra hic memorandas in Psalmum 21 et in cap. 11, Epist. A ad Corinth. commentationes, tum, quam morti proximus emisit, fidei professio, a Mabilonio tom. IV Analect. pag. 400 et seqq. relata infraque hic transcribenda. At vero, quoniam hic de fidei professione, a Sancto morti proximo emissa, sermo incidit, unum hic adhuc moneri lectorem, necesse est. Cum in professione illa Bruno statim hæc vocibus, Credo Sacramenta, quæ Catholica credit et veneratur Ecclesia, subjungat, Et nominatim, quod consecratur in altari, verum Corpus esse, veram Carnem et verum Sanguinem Domini nostri Jesu Christi, quem et nos accipimus in remissionem peccatorum nostrorum, in spem salutis æternæ, erit fortassis nonnemo, qui, cum his verbis doctrina, Berengariana: e diametro opposita, contineatur, argumento etiam id esse velit, sub Berengario Turonis Philosophiæ Sanctum studuisse, utpote qui emissa a se fidei professione verba illa incluserit non aliam ob causam, quam ut Berengarianæ qualemcumque, cui idcirco obnoxius esse poterat, suspensionem hæreseos a sese amoliretur.

morti proximo fidei professione, vel ex hic recitatis

69. Et vero fuit, cum et ego argui inde pro Philosophiâ, a Sancto sub Berengario audita, posse arbitrari; ast, re penitus examinata, comperi, morem hunc post Berengarianam hæresim exortam diu observatum fuisse, ut doctiores illustrioresque fere viri, cum morti essent proximi, fidei professionem emitterent, qua tum alia fidei dogmata, tum præcipue, quæ ad sacratissimum Eucharistiæ Sacramentum pertinent, profiterentur. Ac imprimis quidem exempli loco sit Gervasius, Remensis archiepiscopus, anno 1067 vita functus, qui, cum moriturus esset, fidei professionem non multum ab emissa per Sanctum quantum ad reconditum de Eucharistia dogma diversam, emisit, ut videre licet in archiepiscoporum Remensium serie, quam Gallia Christiana aucta tom. IX exhibet. Accedit Matthæus S. R. E. Cardinalis, cujus Brunoniana non multum dissimilis, quam sub finem vitæ fuisse, fidei professio apud Petrum Venerabilem, abbatem Cluniacensem, Miraculorum lib. II, cap. 22 existat, et Ludovicus VI Francorum rex, cujus Brunoniana itidem non multum dissimilis, quam moriturus emisit, fidei professio a Baronio in Annalibus ad annum 1151 recitatur. Berengarii itaque in Philosophia discipulum fuisse S. Brunonem, argui ex ea, quam hic morti proximus emisit, fidei professione non potest. Nec, ut Sanctum Berengarii in Philosophia discipulum faciamus, validius argui potest et centesimo sexagesimo sexto, quo ecclesia cathedralis Andegavensis, S. Mauritio sacra, Brunonem mirifice celebrat, funebri Titulo; licet enim hic binos hosce contineat versiculos,

Dux prius erroris monstravit iter melioris
Postea doctrinæ, quæ gaudia dat sine fine,
et quibus, Sanctum in errorem contra fidem, quem
postea deposuerit, fuisse prolapsam, ac proin
Octobris Tomus III.

non tantum Berengarium habuisse magistrum, ast etiam perversæ ejus contra Eucharistiæ Sacramentum sectatorem aliquando existisse, suspicari non nemo forsitan posset, sinistra tamen hujusmodi de Sancto suspitioni locum inde merito esse non posse, quisque facile deprehendet, qui cum aliis, in eodem Titulo antecedentibus et consequentibus, recitados binos versiculos considerarit.

70. Ita quippe patet, per errorem quidem in hæc non errorem contra fidem, cui aliquando Sanctus adhæserit, sed profanas scientias, quas sedulo magnaque cum laude primo coluerat docueratque, per doctrinam autem meliorem, non ullum sinceræ veræque fidei dogma, cui aliquando fuerit adversatus, sed divinam Evangelii, qua, postea sæculo deserto, in eremum recessit, terrenaque suo exemplo despiciere ac cælestia sectari alios docuit, institutionem debere intelligi. Ut hoc eo queat deprehendi facilius, versiculos hic facientes, tam qui consequuntur, quam qui præcedunt binos recitados, hic transcribo. Præcedentes hi sunt:

AUCTORE
C. B.

Titulis funebribus versiculis, utpote modo alio,

Plus quam Maronis laudatur lingua Brunonis, E
Gloria Platonis vilescit laude Brunonis.
Hic præcellabat doctoribus, hic faciebat
Summos doctores, non instituendo minores.
Doctor doctorum fuit hic, non clericulorum.
Nam nec honestates verborum, nec gravitates
Sumpsit Brunonis, nisi vir magnæ rationis.
Rectio prudentis superabat acumina mentis;
Ut documentorum doctor satis existit horum.

Hic plus perfectam voluit præponere sectam,
Nuntiat egregiam divina docendo sophiam,
Primaque destruxit et tanquam frivola duxit.

71. Consequentes vero isti:

Sed nil mundana sapientia dat nisi vana;
Hæc facit elatos pompa, facit illa beatos.
Factis complebat, operando quod ore docebat:

quam quo
Sanctus in
fide errasse,

Multos sermones faciebat per regiones.

Urbem transivit Romam Calabrosque petivit.
Scriptor anonymus, qui Tractatum de S. Brunone,
a Carthusianis hujatibus mecum communicatum,
composuit, aliter nonnihil, quo Sanctum erroris
in fide suspitione liberet, Titulum funebrem, ei
ab ecclesia Andegavensi sacratum, interpretatur.

F
De hujus enim auctore num. 7 ita pronuntiat:
Brunonem primum laudat, quod celebrioribus
doctoribus omni scientia profana (ut sunt Grammatica, Dialectica et aliæ ejusmodi) excelluerit.
Deinde illum majori laude dignum ostendit,
quod « his plus perfectam voluit præponere sectam, » id est, scientiam, videlicet Theologiam, ut sequenti versu explicat, « Nuntiat » egregiam divina docendo sophiam. » Idcirco, qui dux erroris prius fuerat, non quidem falsæ doctrinæ, sed perituræ et mundanæ scientiæ, ut postea dicit, sive Philosophiæ, quam multi Sancti, tamquam quæ nihil aut modicum ad salutem valet, contempserunt, « monstravit iter » melioris postea doctrinæ » sive concionando (nam « multos sermones faciebat per regiones ») sive docendo ac sacram Scripturam discipulis suis interpretando, ut canonicos Niolenses superius declarasse vidimus, cum eum dixerunt dudum ecclesie Remensis summum didascalum, utpote in psalterio et ceteris scientiis ludentissimum.

72. Ita ille: et sane interpretatio, quam hic suggerit, aliave similis, si supra a me assignata, quæ

AUCTORE
C. B.
innuatur,
intelligendis,
confirmari
non potest,

quæ tamen præstare videtur, forsân displiceat, necessario debet admitti, cum, Sanctum a fide nunquam aberrasse, certum sit e variis aliis funebribus ejus Titulis, in quibus fidem semper sanam ac integram servasse, diserte traditur aut certe non obscure indicatur. Ut reliquos brevitatis ergo missos faciam, unum dumtaxat, vigesimum nempe et centesimum, in quo id expressius declaratur, in medium adduco. In hoc itaque canonici S. Audomari sic Sanctum compellant:

Ergo vera fides, quam tu semper coluisti,

Te trahat ad Christi requiem, quam Bruno petisti.

Ceterum hæc tam de errore in fide, cujus suspectus Bruno videri queat, quam de fidei professione, sub vitæ terminum ab eo emissa, paulo fusius præsequi hic libuit, ut evidentius pateat, nihil inde pro opinione, qua Berengarii in Philosophia discipulum Sanctum nostrum facimus, posse concludi. Atque ad id quidem veritatis amor me compulit, quo præterea nunc fit, ut committere non possim, quin unum adhuc, quod eidem opinioni nostræ utcumque obest aut saltem non favet, lectori modo ob oculos ponam.

B Inter Titulos Sancti funebres, qui numero tamen 180 fere sunt, nullus occurrit, quo ei ecclesia Turonensis parentarit; unde videri potest Turonas non adisse Cartusie Calabrinæ alumnus, qui encyclicam de morte S. Brunonis epistolam circumtulit, quique tamen id, si Turonis Philosophiam Sanctus excepisset, facturum fuisse videtur, utpote usitatum ætate sua morem, quo encyclicæ hujusmodi epistolæ ad ecclesias præcipue, quibus defunctus aut notus esset, aut saltem notus esse præsumeretur, solebant deferri, verosimillime secutus.

uti nec ex objectione, hic proposita, infirmari.

75 Ita, qui nostræ de auditu Turonis a Brunone in Philosophia Berengario opinioni adversantur, possunt arguere. Verum non omnes verosimiliter funebres Sancti Tituli uni eidemque rotulo, qui encyclicam (adi num. 23 et infra in hanc notanda) de Sancti obitu epistolam, a Cartusiano Calabrino circumtulam, pluresque certe ad hanc responsorias seu Titulos funebres complectebatur, fere inscripti, chartæque separata, in quas aliquot ex hisce verosimiliter fuerint connecti, temporis injuria interire facile potuerunt.

C Quid si ergo id de Titulo funebri, quo ecclesia Turonensis Sancto parentavit, factum fuerit? Adhæc Cartusie Calabrinæ alumnus, qui epistolam encyclicam, mortis S. Brunonis nunciam, circumtulit, forte etiam non omnes, quibus is in vivis superstes notus fuerat, ecclesias adierit, a more solito ob causas, quæ nos latent, deflectens. Ut sit, ex eo equidem, quod inter Titulos Sancti funebres nullus omnino, ecclesie Turonensis nomine insignitus, occurrat, consequens non est, ut vel Bruno Turonis notus non fuerit, vel Philosophiæ operam non dederit. Ambigi enim nulla ratione potest, quin Sanctus Colonia Agrippinæ, utpote in qua civitate notus ac magna ex parte educatus esset, notissimus existerit, nec tamen inter funebres ejus Titulos ullus est, qui ecclesie Coloniensis, seu cathedralis seu collegiæ S. Cuniberti, in qua tamen Sanctus canonicum egerat, nomen præferat; ut sane ex difficultate, quæ modo proposita est, non infirmetur opinio, qua Sanctum Turonis Philosophiam sub Berengario didicisse arbitramur. Hinc porro et ex aliis supradictis consecrarium est, ut Sanctus verosimillime, cum jam octodecim esset annorum, Parisiis nondum studuisset. Cum enim, dum quatuordecim

cin circiter esset annorum aut adhuc junior, litteras humaniores, quarum rudimenta Colonia posuerat, Remis prosecutus sit, hisque ibidem jam imbutus Philosophiam Turonis audire inceperit, nec paucioribus, quam binis, annis verosimillime absolverit, quo, quæso, tempore ante expletum decimum octavarum ætatis suæ annum Parisiis studere potuerit? An autem ibidem unquam post certo studuerit aut etiam docuerit, dicenda aperient.

§ IV. Quo Sanctus Turonis, Berengario relicto, sese contulerit, quid tum primum egerit, quandonam Remis docere inceperit, et quas ibidem scientias tradiderit, muniaque obierit.

A Anno circiter 1048 aut certe non serius, quam anno 1050 Turonis, relicto Berengario, excessisse S. Brunone, verosimillimum sane efficiant, quæ § præcedenti in medium adduci. Verum quo tunc Vir sanctus sese contulit? Parisiisne, an Remos? Nullum plane, quo alterutrum indubitanter asseram, suppetit monumentum antiquum. Pro civitate Remensi tamen, quod in hac Sanctum diu et studuisse et docuisse, in comperto ex dicendis sit, stare malim. Morckensius in Ms. sua Chronologica-diplomatica de S. Brunone Diatriba in ea versatur opinione, qua existimat, Sanctum Ordinis sui Institutorem post detectam Berengarii hæresim in patriam Coloniam Agrippinam esse reversum; quod sane vero apparet non absimile, etsi interim nullo pariter queat monumento sat antiquo probari. Sed quid de altero asserto dicendum, quo tum primum in S. Cuniberti ecclesia canonicum creatum fuisse Sanctum nostrum, Morckensius præterea affirmat? Nec hoc, uti etiam Brunonem tunc ibidem in sacram Scripturam resque Theologicas incubuisse, vero apparet absimile. Quod si interim ita, ut potuit, sese etiam ipsa res habuerit, a Manasse, Remensium archiepiscopo, S. Cuniberti canonicus eo sensu, quem num. 55 exposui, vocari Sanctus etiam poterit, quamvis in S. Cuniberti ecclesia, antequam in Galliam litteras discendi causa e patria primum abiret, canonicum non egisset, ut proin, etiamsi cum diu etiam ante annum 1067, quo circiter scholarum Remensium præfectura sese ex dicendis abdicavit, canonicum in S. Cuniberti ecclesia existitisse, foret admittendum, argui ex Manasse merito non posset, hanc illum ibidem vivendi normam jam inde ab eo tempore, quo nondum Gallias adierat, fuisse certo amplectum. Hæc adde iis, quæ num. 32, seq. et 63 dicta sunt.

75 Porro Sanctum in patriam post exceptam Turonis Philosophiam redisse, canonicum ibi agere tunc primum cœpisse, rebusque Theologicis simul dedisse operam, longe evaderet verosimilius, si, quod laudatus Morckensius etiam tradit, Sanctum Colonia a Gervasio Remensium archiepiscopo, qui ad hanc cathedram anno 1055 fuerat promotus, ad civitatem Remensem, ut ibidem, quas

E

Sanctus, qui, Turonas deserens, patriam

F

jorte repetit, ibique Theologia aliquamdiu operam dedit,